

Sokół, Zofia

Media wyznaniowe w Polsce (1989-2004) : sprawozdanie z Konferencji medioznawczej Instytutu Dziennikarstwa UW : Warszawa, 7 czerwca 2004

Rocznik Historii Prasy Polskiej 7/2(14), 291-296

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zofia
SOKÓŁ

**Media wyznaniowe w Polsce
(1989–2004).**

Sprawozdanie z Konferencji
medioznawczej Instytutu
Dziennikarstwa UW, Warszawa
7 czerwca 2004

Denominational Media in Poland (1989–2004).
A Report on the Media Studies Conference of the
Warsaw University Faculty of Journalism, Warsaw
7 June 2004

Organizatorem trzynastej Konferencji medioznawczej zatytułowanej „Media wyznaniowe w Polsce 1989–2004” był dyrektor Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr hab. Janusz Adamowski.

Otwarcia dokonał rektor Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr hab. Marek Wąsowicz, który podkreślił, że jest to pierwsza konferencja naukowa poświęcona mediom religijnym. Następnie Dziekan Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW — prof. dr hab. Grażyna Ulicka powitała zebranych i nawiązała do „majowych konferencji prasoznawczych” organizowanych przez zmarłą prof. dr hab. Alinę Słomkowską. Podziękowała również wszystkim instytucjom i sponsorom, którzy przyczynili się do zrealizowania tej Konferencji.

Na Konferencję wpłynęło 12 zgłoszeń z referatami, z czego 6 z uczelni katolickich i chrześcijańskich oraz redakcji czasopism religijnych, osób duchownych oraz 6 osób świeckich — pracowników naukowych szkół wyższych. Autorami referatów byli przedstawiciele następujących uczelni: Uniwersytet Warszawski — Instytut Dziennikarstwa, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego w Kielcach i Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie. Udział wzięli również przedstawiciele redakcji czasopism religijnych: „Jednota” i „Midrasz” — redaktorzy naczelni tych miesięczników. Uczestnikami Konferencji zainteresowanymi tematem, którzy przysłuchiwali się obradom, byli prasoznawcy z Ośrodka Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego, przedstawiciele Uniwersytetu Śląskiego, Akademii Pedagogicznej w Krakowie i innych

uczeln i środowisk prasoznawczych oraz różnych kościołów, wyznań i redakcji czasopism religijnych w Polsce.

Obrady otworzył referat pt. „Teologia czwartej władzy” dra Tadeusza Kononiuka z Instytutu Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego. Posługując się wersetami z Biblii podkreślił, że „teologia władzy — to teologia służby i jako taka winna stanowić narzędzie doskonalenia ludzkiej jednostki. Ma służyć w obronie praw i godności jednostki”. Dalej udowodnił, że „zakres władzy — to zakres służby”, że „media wpisują się w kodeks etyki starotestamentowej”, kształtują postawy, poglądy i wychowują obywateli. Już Charles Montesquieu zaznaczył, że „władza — to funkcja służebna”, a ponieważ media spełniają funkcję kontrolną władzy, jako „czwarta władza” mają służyć dobru publicznemu.

Referat na temat „Media Kościoła Prawosławnego w Polsce (1989–2004)” opracowany wspólnie przez ks. Jarosława Charkiewicza (Uniwersytet w Białymstoku) i dra Grzegorza Kupranowicza (UMCS) wygłosił ks. J. Charkiewicz, dając przegląd wydawnictw periodycznych związanych z wyznaniem prawosławnym w Polsce po II wojnie światowej, ze szczególnym uwzględnieniem powstania nowych mediów po 1989 roku. Obok prasy drukowanej: „Kalendarz Prawosławny”, „Wiadomości”, „Cerkovni Vesti”, biuletynów i periodyków parafialnych, które powstały w Lublinie, Białymstoku, Siedlcach i innych miastach w Polsce, powstały czasopisma dla dzieci i młodzieży oraz religijne czasopisma naukowe i teologiczne. Omówione zostały także media: radio, telewizja i Internet w służbie Kościoła prawosławnego i wiernych wyznania prawosławnego.

Kolejny referat pt. „Kościół ewangelicko-reformowany w Polsce a media masowe”, wygłosił pastor Lech Trenda (redaktor naczelny miesięcznika „Jednota”). Autor referatu omówił dzieje miesięcznika „Jednota”, który wychodzi od 1926 roku jako pismo parafialne, główny organ Kościoła ewangelicko-reformowanego w Polsce. Nowy okres dziejów „Jednoty” rozpoczął się od przemian politycznych w Polsce w 1989 roku, gdy zlikwidowano cenzurę; nastąpiła wówczas swoboda wypowiedzi nie tylko w prasie drukowanej, ale też wierni uzyskali dostęp do radia „Bis”, które nadaje retransmisje nabożeństw oraz emituje audycję „5 minut nad Biblią” o godzinie 6 rano, na którą czekają chorzy i niepełnosprawni. Ostatnio weszło w życie nowe medium — Internet i Kościół ewangelicko-reformowany ma już swoje strony internetowe.

„Media katolickie w publicznych mediach elektronicznych — czyli blaski i cienie katolickiego «getta» w Polskim Radio i TVP” wygłosił o. Krzysztof Ołdakowski SJ — rektor Bobolanum w Warszawie. Po transformacji polityczno-ustrojowej nastąpiło „odzyskiwanie utraconego pola — wiary” jako sposobu życia. Proces oswajania Kościoła z mediami trwał półtora roku, a podstawą obecności Kościoła w mediach są porozumienia zawarte pomiędzy Kościołem a Krajową Radą Prasy, Radia i Telewizji dotyczące audycji o treści religijnej — dotąd zamkniętych w sferze prywatnej, w swoistym „getcie”. „Sens istnienia, sfera wartości życia ludzkiego, nie może być w religijnym «getcie», audycje

religijne przesuwane na różne godziny, ujęte w «okienka», traktowane jako misyjne, a więc — gorsze, sprowadzane do «getta». Ksiądz Tischner powiedział, że „Pan Bóg nie lubi getta” i obecnie zmierza się do jego usunięcia i przełamania barier.

Następnie redaktor miesięcznika „Midrasz” — Piotr Paziński wygłosił referat nt. „Prasa żydowska w Polsce (1989–2004)”. W referacie zostały omówione dzieje prasy żydowskiej w Polsce w okresie PRL. Główne pismo mniejszości żydowskiej w Polsce „Midrasz”, drukowane w języku polskim, powstało w 1997 roku. Jest to pismo religijno-świeckie o charakterze społecznym i kulturalnym, zajmujące się również problemami dnia dzisiejszego z różnego punktu widzenia i rozmaitych opcji. Natomiast tematyka religijna pojawia się w nim i odwołuje się do religii i Pisma Świętego z objaśnieniami do niego, zamieszczane są komentarze do „Tory”. „Midrasz” tłumaczy judaizm posługując się objaśnieniami zawartymi w Piśmie Świętym. Jest to czasopismo zbliżone doбором treści do periodyku popularnonaukowego, zamieszcza felietony, eseje, artykuły publicystyczne, popularne, a nawet przepisy kulinarne. Ludność wyznania mojżeszowego nie ma w Polsce dostępu do radiofonii i własnych audycji telewizyjnych, nie emituje się nabożeństw. Do redakcji miesięcznika „Midrasz” należy własna księgarnia i portal zbiorowy gmin żydowskich, do których wysyła się na zamówienie książki i numery czasopisma.

Profesor dr hab. Jacek Sobczak z Uniwersytetu A. Mickiewicza w Poznaniu omówił „Polską prasę wyznawców Islamu”, adresowaną do mniejszości wyznaniowej Karaimów oraz Tatarów, którzy w XVI i XVII wieku osiedlali się na ziemiach polskich i związali się z historią Polski. Posługują się językiem polskim lub białoruskim. Większe grupy osadnicze Tatarów znajdują się w Warszawie, Gdańsku, Gorzowie Wielkopolskim, Szczecinie i Poznaniu, a miejscami kultu są Kruszyniany i Bohomiki w białostockim, gdzie znajdują się zabytkowe meczety i cmentarze. Tatarzy prowadzą własną organizację życia religijnego, gminy muzułmańskie i utrzymują łączność z ośrodkami muzułmańskimi w innych krajach. Już przed wojną Związek Kulturalno-Oświatowy Tatarów Polskich wydawał swoje wydawnictwa: „Rocznik Tatarski” i „Życie Tatarskie” oraz „Przegląd Islamski”. Po 1989 roku zaczęły ukazywać się: „Głos z Minaretu”, „Zeszyty Muzułmańskie”, „Życie Muzułmańskie”, „Świat Islamu”, „Strzelec Tatarski” i inne, dla młodych „Młodzież Islamska”. Część z wymienionych tytułów już nie jest wydawana, ponieważ niektórzy Tatarzy wybrali katolicyzm jako wyznanie.

Po przerwie obiadowej kontynuowano program Konferencji. „Czy telewizja publiczna jest wierząca?” — na to pytanie starała się odpowiedzieć w swoim referacie prof. dr hab. Beata Ociepka (Uniwersytet Wrocławski). Różnice religijne wpływają na sposób funkcjonowania mediów. W Polsce „większość — ponad 90 procent — stanowią katolicy, a katolicyzm jest związany z polską tożsamością narodową i Polacy definiują się kulturowo z akcentem na katolicyzm”, ale nie znajduje to odbicia w mediach, gdzie programy religijne zajmują 2%. Media

w Polsce nie odzwierciedlają różnic religijnych, nie ma reprezentacji mniejszości wyznaniowych i nie ma programu, w jaki sposób zaspokajać ich potrzeby religijne. Telewizja dostosowuje się do potrzeb religijnych komercyjnie. Tworzy się katalog potrzeb religijnych wobec telewizji, która będzie musiała wyjść im naprzeciw.

Prof. dr hab. Tomasz Mielczarek (Akademia Świętokrzyska) wygłosił referat nt.: „Prasa Kościoła Katolickiego w Polsce (1989–2004)”, w którym podkreślił, że zasadniczą trudnością w prowadzeniu badań nad prasą katolicką jest brak precyzyjnej definicji, które czasopisma zalicza się do katolickich, chrześcijańskich czy innych wyznań, w związku z czym nie wiadomo, ile czasopism religijnych ukazuje się w Polsce. Katalogi czasopism Adama Lepy, Leszka A. Gzelli i Jerzego Bojarskiego, ustalenia biskupa Jana Chrapka, czy też „Bibliografia wydawnictw ciągłych” Instytutu Bibliograficznego Biblioteki Narodowej, podchodząc do definicji z innych kryteriów oceny i punktów widzenia, podają różne liczby i tytuły. Obecnie w Polsce ukazuje się trzy razy więcej tytułów niż w dwudziestoleciu międzywojennym, ale nakłady są trzykrotnie mniejsze. Rozwinęła się natomiast prasa dla dzieci i młodzieży, a także pisma parafialne, ale na ponad 10 tysięcy parafii w Polsce jest — według *Katalogu mediów polskich* — około tysiąca tytułów. O prasie katolickiej pisze się niewiele i niechętnie. Stanowi ona niewielki fragment badań czytelnictwa prasy i czasopism.

Następny referat pt.: „Katolicka Agencja Informacyjna w latach 1993–2004. Pomost między mediami wyznaniowymi a świeckimi” wygłosiła dr Renata Piasecka (Akademia Świętokrzyska w Kielcach). Początek KAI sięga okresu dwudziestolecia międzywojennego — po przewrocie majowym 1926 roku, ale rozwinęła się dopiero po 1993 roku w Warszawie z inicjatywy Konferencji Episkopatu Polski, kierowana przez osoby duchowne. KAI specjalizuje się w informacji religijnej i promuje Kościół katolicki wobec innych mediów. Przekazuje informacje o życiu religijnym oraz innych zjawiskach religijno-społecznych na całym świecie, służy informacją mediom i instytucjom kościelnym, około trzy i pół tysiąca parafii i innych ośrodków kościelnych prenumeruje „Biuletyn KAI” oraz gazetę-plakat. Formułą działania KAI jest ewangelizacja poprzez informacje o bieżącej działalności Kościoła katolickiego; posiada również serwis internetowy. Jest drugą co do wielkości agencją informacyjną w Europie.

Z kolejnym referatem „Media wyznaniowe w Polsce wobec problemów integracji Europy” wystąpił prof. dr hab. Mirosław Krajewski (Uniwersytet Warszawski-Mazurski). Autor stwierdził, że integracja mediów nie jest spójna wobec integracji Europy, na przykład O. Tadeusz Rydzik w swojej książce *Tak, tak... Nie, nie* nie krył niechęci do Unii Europejskiej — jak ją nazwał: „nowej formy neokolonializmu, który niszczy Kościół”. Inne media są bardziej liberalne i nie popierają poglądów propagowanych przez „Radio Maryja”, traktując wstąpienie Polski do Unii jako formę dyskusji, którą podjęły media katolickie. Miesięcznik „Znak”, „Słowo Prawdy”, Katolicka Agencja Informacyjna i inne rzetelnie

informowały o tym fakcie, nazywając papieża Jana Pawła II Ojcem Zjednoczonej Europy. Pozostałe sprawy: preambuły do konstytucji zjednoczonej Europy i inwokacji są obecne we wszystkich mediach katolickich i świeckich, które również domagają się „Europy także dla niewierzących”, bądź wyznawców innych wierzeń i Kościołów.

O „Religijnych czasopismach dla kobiet w Polsce w latach 1990–2000” mówiła prof. dr hab. Zofia Sokół (Akademia Świętokrzyska). W Polsce po II wojnie światowej ukazało się 26 tytułów czasopism religijnych dla kobiet, w tym 22 samodzielne i 4 kolumny w prasie ogólnej. Ukazywały się pisma zgromadzeń zakonnych (5 tytułów): „Echo Domu Macierzystego Córek Miłosierdzia Św. Wincentego a Paulo”, „Servian”, „Effatha — Otwórz się” i inne; czasopism katolickich dla kobiet świeckich (6) wydawanych przez organizacje religijne, np.: „Głos Koleżeński”, „Niewiasta”, „List do Pani”, „Moja Rodzina”, „Familia”; czasopism wydawanych przez poszczególne kościoły: Zielonościątkowy (2) — „Samarytanki” i „Punkt Zwrotny” i Chrześcijan Baptystów (1) — „Pryscylla”. W obozie internowania kobiet w Gołdapi wydawano dwa tytuły: „Wielki Post” i „Refleksje”, zaś w okresie tajnej działalności ruchu solidarnościowego w latach 1982–1989 wydawano również dwa tytuły: „Samarytankę” i „Amazonkę”.

Ostatni referat „Polskie media wyznaniowe w Internecie. Wybrane zagadnienia” wygłosił prof. dr hab. Ignacy Stanisław Fiut (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie). Autor wspólnie z doktorantem mgrm Stanisławem Tabiszem przeprowadzili analizę form kościelnych i wyznaniowych, jako zjawisk psychospołecznych i psychologicznych, intelektualnych i innych. W Polsce funkcjonują 152 Kościoły i wspólnoty wyznaniowe. Opierając się na Internecie i na sprawozdaniach z badań sieciowych ustalono, że w większości to wizytówki Kościoła katolickiego. Swoje wizytówki mają wyznania: mojżeszowe, islam i protestanci. Badaniami objęto wyznania: katolickie, protestanckie, prawosławne i żydowskie. Autor przedstawił na wykresach rankingi poszczególnych wyznań, z jakich źródeł otrzymują wiadomości, jak je przetwarzają, z którymi podejmują komunikację, jakie tematy najczęściej się powtarzają i inne.

Następnie odbyła się długa, kilkugodzinna i bardzo ożywiona dyskusja oraz zadawanie pytań autorom referatów. Dyskutowano na temat metodologii naukowej stosowanej w badaniach prasoznawczych i ich przydatności w badaniach nad: prasą wyznaniową, teologią mediów, ich języka, precyzji i form wypowiedzi. Rozmawiano o umiejętności wykorzystywania mediów cyfrowych w pracy duszpasterskiej, ośrodku kształcenia i dokształcania dziennikarzy dla mediów wyznaniowych oraz innych sprawach. Głos zabierali także przedstawiciele poszczególnych wyznań i Kościołów, informując o swojej działalności w Polsce, o wydawnictwach i witrynach internetowych — Adwentyści Dnia Siódmego, Buddyści, przedstawiciele Kościoła prawosławnego ukraińskiego i kontaktów z Kościołem rzymskokatolickim. W podsumowaniu przyjęto kilka postulatów, między innymi opracowania „jasnych i zamkniętych definicji prasy katolickiej”, przystąpienia do opracowania nowego, aktualnego katalogu tej pra-

sy, a także innych wyznań, po zmianach w latach 1989–1990, dostrzegania zjawiska prasy parafialnej i rozpoczęcia badania nad nim, ponieważ pisma parafialne stały się periodykami społeczno-kulturalnymi swojego środowiska, a przede wszystkim postanowiono rozpocząć badania nad odbiorcą-czytelnikiem, do którego media są adresowane.